

OPENING

De bijeenkomst wordt geopend door Rutger Schimmelpenninck, penningmeester van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (KHMW). De KHMW is het oudste wetenschappelijke genootschap van Nederland. De KHMW organiseert bijeenkomsten als deze, maar geeft met name veel prijzen en beurzen aan jonge (en gevorderde) wetenschappers.

Mr. R.J. (Rutger) Schimmelpenninck is penningmeester van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen

INLEIDING

Drs. Stephanie Holle, directeur Algemene Economische Politiek ministerie van Economische Zaken en Klimaat en lid SBR, is de moderator. Zij vertelt dat we vandaag teruggaan naar de basis van deze seminars: de zin en onzin van prudent begrotingsbeleid. Daarnaast hebben we vandaag een recordopkomst met de meeste aanwezigen tot nu toe voor een Wim Drees Seminar. En dat doet haar deugd, want begrotingsbeleid wordt door sommigen als een saai onderwerp gezien, maar het is juist zo belangrijk. We hebben namelijk binnen Nederland alles, maar dat alles komt niet gratis. Dat moet nu eenmaal ergens vandaag komen.

Hierna neemt ze ons mee op een “trip down memory lane”: we duiken in zwart-wit beelden uit het jaar 1972. Er woedde dat jaar een felle verkiezingsstrijd nadat het kabinet-Biesheuvel was gevallen, omdat ze het niet eens werden over het te voeren begrotingsbeleid. Wim Drees was destijds demissionair minister en was volgens Holle iets kalmer en droger in deze strijd dan zijn opponenten. In het filmpje dat volgt, zien we onder andere Den Uyl een vurig betoog houden en politici elkaar de tent uit vechten. Iets later komt Wim Drees in beeld, die koeltjes een betoog houdt over het gevaar van auto's voor de Nederlandse samenleving: “1 op de 5 Nederlanders zal betrokken raken bij een auto-ongeluk.”

Dit is juist wat Holle wil laten zien. Wim Drees zei wellicht niet de meest populaire dingen, maar hij was bereid nuchtere keuzes te maken. In dezelfde verkiezingen legde hij dan ook nadruk op het verlagen van de overheidsuitgaven. In de publicatie van zijn zoon las ze dat Wim Drees belang hechtte aan de toekomst. Zijn zoon omschreef het als volgt: hij dacht op een wijze die belangen dichtbij en ver weg een gelijk gewicht wil geven. Vervolgens haalt Holle nog een uitspraak aan van de vader van Wim Drees: “Niet alles kan, en zeker niet alles tegelijkertijd.”

Ook in de toekomst willen we in Nederland onze voorzieningen behouden en daarvoor hebben we begrotingsregels nodig. Begrotingsbeleid is een instrument om brede welvaart te realiseren en dat is juist ook waar de laatste Studiegroep Begrotingsruimte (SBR) oog voor had.

Vervolgens introduceert ze:

- drs. Bas van den Dungen, secretaris-generaal van het ministerie van Financiën en voorzitter van de SBR;
- dr. Vinzenz Ziesemer, oprichter en directeur van het Instituut voor Publieke Economie;
- prof. dr. Arjan Lejour, hoogleraar Belastingen en openbare financiën bij het Fiscaal Instituut aan Tilburg University en projectleider belastingen bij het Centraal Plan Bureau.

Ten slotte wenst ze Bas Jacobs beterschap die helaas met koorts in bed ligt en daarom moest afzeggen als spreker.

Drs. Stephanie Holle is directeur van de directie Algemene Economische Politiek van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat

BAS VAN DEN DUNGEN – BIJSTUREN MET HET OOG OP DE TOEKOMST

Van den Dungen verwijst even naar de grote fanschare die is meegekomen van het ministerie van Financiën: “We zijn een veilig ministerie maar ik wilde natuurlijk tenminste 80 beveiligers mee.”

Vervolgens pleit hij voor een koerscorrectie ten opzichte van voorgaande jaren. Deze is noodzakelijk om de volgende generaties ook te laten profiteren van de welvaart.

In 1971, toen Drees de politiek in ging, werd de SBR ingesteld. Van den Dungen licht drie rapporten uit:

- In 1993 ontstond het eerste voorstel voor trendmatig begrotingsbeleid.
- In 2006 werd al nadruk gelegd op de vergrijzing en houdbaarheid terwijl er later pas aandacht kwam voor verhoging AOW.
- In 2020, midden in de coronatijd, hadden we geen idee of het onzekere tijden waren, maar maakten we een pas op de plaats. Het devies luidde: “Houd elkaar een beetje heel.”

De 17^e SBR werd vanwege de noodzakelijke snelheid opgeknipt in twee delen. Van den Dungen: “Ikzelf zat tijdens de val van het kabinet op het North Sea Jazz Festival. Dat festival was dus naar de knoppen. Voor mij dan tenminste, niet voor mijn vrouw, die had een

geweldige tijd. Maar door de val van het kabinet realiseerden wij ons dat we, als we impact wilden maken, zo snel mogelijk advies moesten uitbrengen. Daarom kwamen we vroeg met deel 1: een kwantitatief advies over de begrotingsdoelstelling. Deel 2 kwam in december en ging over de begrotingsregels en de begrotingssystematiek. Ook hier zat een diverse groep mensen bij elkaar: directeurs van de planbureaus, DNB en de top van diverse ministeries. Het ging dan ook niet alleen om de cijfers en de systemen, maar juist ook om de betekenis van die cijfers en de mensen daarachter.

Vervolgens somt Van den Dungen de redenen voor een koerscorrectie op:

- Recent verslechterde overheidsfinanciën;
- Als we niks doen, schuiven we de rekening door naar latere generaties;
- Geld moeten we niet altijd als middel gebruiken; investeringen zijn nodig maar daarin zijn scherpe keuzes nodig. Tijdens corona werd vrijwel alles met geld opgelost, wat gelet op de situatie ook wel te begrijpen en vaak verstandig was, maar de economen in de zaal zullen getuigen dat dit structureel natuurlijk niet altijd de beste oplossing is. We kregen de afgelopen jaren het geld dan ook niet altijd weggezet en dit schaadt het vertrouwen in de overheid omdat ze niet kan leveren wat ze heeft beloofd;
- Oververhitting en arbeidsmarktkrapte; juist nu is het tijd om buffers op te bouwen. De vooruitzichten zijn altijd onzeker, maar er is een consensus tussen experts dat het nu tijd is voor een koerscorrectie.

Maar hoe ziet die koerscorrectie eruit? Er moet 17 miljard bezuinigd worden, maar om het correct te zeggen: er moet 17 miljard worden gevonden. Of deze wordt gevonden door de uitgaven te verminderen of door de belastingen te verhogen, dat is aan de politiek.

We streven naar een begrotingssaldo van circa -2% BBP, dit biedt voldoende afstand tot de Europese -3%-norm. Zolang je hier voldoende ruimte voor houdt, hoef je niet de hele tijd op het saldo te sturen en kun je stabiliteit waarborgen. Daarnaast laat een saldo van -2% de schuld stabiliseren op de middellange termijn.

Daarnaast is het belangrijk maatregelen te nemen die specifiek zien op hervormingen gericht op de zorg- en vergrijzingskosten. De kosten in de zorg en de kosten voor de AOW lopen namelijk flink op en hiervoor zijn structurele hervormingen nodig. Van den Dungen: "Er zullen hier nog babyboomers in de zaal aanwezig zijn, maar deze lopen, oneerbiedig gezegd, vanzelf uit het systeem. De samenstelling van de samenleving verandert, maar de grijze druk zullen we nog een lange tijd ervaren en dit heeft consequenties voor het begrotingsbeleid.

Ook is het noodzakelijk om de klimaatkosten beter in beeld te krijgen zodat we ook hier het begrotingsbeleid op kunnen aanpassen.”

Vindt er dan na ons advies ook echt een koerscorrectie plaats? Van den Dungen laat bij deze vraag een plaatje zien van Keuzes in Kaart. Vervolgens citeert hij Pieter Hasekamp van het CPB: “De beweging is goed, maar het kan nog een stuk beter.”

Van den Dungen pleit vervolgens voor het gebruik van brede welvaart als basis voor het begrotingsproces. Het is belangrijk om hier ook echt inhoud aan te geven, er doelstellingen voor te maken en ons hieraan te committeren. Daarom moeten er indicatoren worden gemaakt voor onderwerpen die we belangrijk vinden. Deze moeten zo concreet mogelijk worden uitgewerkt. Dat is dan ook onze oproep aan het nieuwe kabinet. Anders blijft het een wollige discussie in dit soort zaaltjes, maar heeft het verder geen effect. “Wat ik in ieder geval zeker weet, is dat overheidsfinanciën ertoe doen, anders waren ze (red. de formerende partijen) al klaar geweest.”

Drs. Bas van den Dungen is secretaris-generaal van het ministerie van Financiën en de voorzitter van de SBR

Holle: Ik hoorde vanochtend op BNR dat de formerende partijen praten over de financiën, dus de timing van dit seminar kan niet beter zijn. Morgen gaat er ook iets naar het CPB voor een doorrekening, daar word ik blij van. We gaan naar Vinzenz. Hoelang bestaat jullie instituut nu?”

Ziesemer: “Inmiddels alweer twee jaar. Ik heb met veel plezier gewerkt bij Financiën, in de kerstboom onder Bas. Dat vond ik heel waardevol, maar ik merkte dat er ook veel besluitvorming tot stand kwam door een mediabeeld of door hoe de Tweede Kamer vond dat het moest. De ideeën van economen bereiken het publieke debat slecht. Sowieso is het moeilijk om langetermijnuitdagingen op de kaart te zetten in het circus dat Den Haag soms kan zijn. Dit proberen wij juist wel te doen.”

Holle: “De focus op de lange termijn is inderdaad soms onderbelicht, ik ben blij dat jullie daar je best voor doen.”

VINZENZ ZIESEMER - DE BATEN VAN BELEID

Ziesemer legt uit dat de baten van beleid effect hebben op de overheidsfinanciën.

Als we begrotingsbeleid maken, zijn we gewend om te kijken naar wat we willen en wat dit kost. Hier komt een plaatje uit van wat de schuld en het BBP gaat doen. Maar de overheid maakt beleid dat niet alleen kosten heeft, maar ook baten. Ik wil het hebben over financiële baten. Bijvoorbeeld: als de overheid een extra 0,25% van het BBP investeert in het voorschools onderwijs. Normaliter zou ons begrotingsbeleid hiervoor alleen kosten rekenen. Maar de literatuur laat zien dat hier juist ook veel baten aan vast zitten: ouders gaan meer werken, kinderen gaan later meer verdienen en ze worden minder vaak crimineel. Alleen al dat laatste scheelt de overheid een hoop geld. De literatuur laat zien dat de kosten zichzelf terugverdienen. De effectenschattingen lopen wel sterk uiteen. Maar wat is het alternatief? In het huidige begrotingsbeleid nemen we de baten van beleid amper mee. Maar als je niets kan zeggen over wat beleid met de economie doet, wat kan je dan zeggen over het BBP of de schuld/BBP? Impliciet wordt nu een nuleffect op het BBP aangenomen, maar dat is niet de best mogelijke wetenschappelijke schatting. En dit is belangrijk, want begrotingsregels geven prikkels aan de politiek. Dit proces is vergelijkbaar met de consument in de supermarkt: prijzen beïnvloeden keuzes. Door de baten van beleid op nul te zetten, wijkt de politieke prijs af van de prijs die Nederland uiteindelijk betaalt. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld de greep uit het Nationaal Groeifonds ten behoeve van de accijnsverlaging. Eén euro uit het fonds is nu evenveel waard als één euro accijnsverlaging, maar stel nu dat het fonds daadwerkelijk tot groei leidt. In dat geval is het heel vreemd als die euro gelijk wordt gesteld. Hierdoor maak je juist de maatregel die beter is voor de schatkist duurder dan ze is. Ook voor klimaat en natuurbeleid gaat dezelfde vlieger op: hebben we die keuzes wel goed in kaart gebracht? Als we de doelen niet halen, moet er in 2030 een bedrag aan de rechter worden overgemaakt. Deze kosten moeten we goed in beeld krijgen. Dit geldt ook voor eventuele weglekkosten. Beide komen namelijk niet terug en beide wil je er wel in hebben om tot een goed geïnformeerde beslissing te komen.

Ik ben hoopvol dat dit mogelijk is. We schatten veel van deze effecten al in. Bijvoorbeeld bij Kansrijk Onderwijsbeleid, de weglek van klimaatmaatregelen en onze ambities voor brede welvaart. Soms nemen we baten van beleid al mee (inverdieneffecten in CPB-doorrekening, pensioenleeftijd en arbeidsparticipatie, belastingmaatregelen en gedragseffecten). Het is de opgave om op steeds meer beleidsterreinen inzicht te verwerven in de effecten voor de begroting en die zo goed mogelijk mee te nemen.

Holle: "Wat zou je oproep aan Pieter Hasekamp van het CPB zijn?"

Zieseemer: "Het CPB doet veel goed, maar de uitdaging ligt waar je net weer die stap verder kunt zetten. De discussie over de internationale studenten is bijvoorbeeld een interessante discussie. Het CPB laat zien dat deze studenten voor veel belastingopbrengsten zorgen. Neem die informatie dan ook mee."

Dr. Vinzenz Zieseemer is oprichter en directeur van het Instituut voor Publieke Economie

ARJAN LEJOUR - BIJSTUREN MET HET OOG OP DE TOEKOMST

Lejour meldt dat het lastig wordt om Bas Jacobs te vervangen maar dat hij zijn best gaat doen. Ook spreekt hij hier onafhankelijk en heeft zijn voordracht niets met het CPB te maken. Zijn advies luidt: het opnieuw invoeren van trendmatig begrotingsbeleid. Dit is een voor de hand liggend advies en het trendmatig begrotingsbeleid wordt ook uitgevoerd sinds 1994, behalve de laatste paar jaren. Trendmatig begrotingsbeleid:

- is gericht op financiële beheersing;
- leidt tot meer rust en voorspelbaarheid in het begrotingsproces;
- zorgt voor duidelijke uitgavenplafonds;
- zorgt ervoor dat financiële meevallers niet zomaar mogen worden uitgegeven.

Wat zijn de resultaten van dit beleid?

- De groei van de zorguitgaven is beperkt.
- Het begrotingstekort is over het algemeen redelijk laag.
- De overheidsschuld is relatief laag vergeleken met andere landen.

Maar toch voorkomt het niet altijd proactief beleid. Juist de afgelopen jaren hebben we ook veel proactieve uitgaven gezien. Daarnaast is deze manier van trendmatig begrotingsbeleid niet geïntegreerd met de EU-normen. En ten slotte zetten we het trendmatig begrotingsbeleid vaak aan de kant als er een crisis onze kant op komt. Past dit beleid wel bij ons streven naar brede welvaart? We gaan de punten één voor één bespreken.

Betreft het proactief uitgavenbeleid:

- Dit heeft tot aan 2008 tot een regelmatige stijging van de overheidsuitgaven geleid.
- Daarna is er geen patroon meer te ontdekken.
- Grote bezuinigingen sinds 2011, decentralisatie leidt tot veel onrust.
- Ondanks alle uitgavenplafonds was er toch ook weinig regelmaat in de uitgaven sinds 2011.

Betreft het trendmatig begrotingsbeleid en de EU-regels:

- Nederland voldoet over het algemeen aan de regels, maar soms is het tekort hoger dan de 3%-norm. Alleen bij voldoende lage uitgavenplafonds is het tekort beperkt. Dat ging in 2011 mis, waardoor er vervolgens flink moest worden bezuinigd.
- Het huidige rapport wil met een ombuigingsadvies dit proces in de toekomst voorkomen, maar is dit niet meer een houtje-touwtjemethode?

Daarnaast werkt het trendmatig begrotingsbeleid vooral goed als er geen crisis is. Het is te vergelijken met een voetbalteam dat uitstekend speelt tegen makkelijke tegenstanders, maar niet komt opdagen als het om een lastigere tegenstander gaat. Hoe robuust is dat beleid nu eigenlijk? Ook stelt Lejour de vraag of er in deze tijd niet meer crises zijn dan vroeger. Zo ja, dan zou dit ook om een ander begrotingsbeleid vragen. Kortom, gaan crises niet de norm worden, en wat betekent dit dan voor ons begrotingsbeleid?

Ten slotte bespreekt Lejour het thema brede welvaart in relatie tot het begrotingsbeleid.

Moeten we niet meer doen? Als je de welvaart van toekomstige generaties meeneemt, zouden we dan niet meer klimaatuitgaven moeten doen, ook al overschrijd je dan de Europese 60%-norm? Of willen we juist de andere kant op? Het is ook mogelijk nu minder uit te geven en de kosten juist door te schuiven naar de toekomst. Over deze vraag zijn veel onzekerheden en daarom luidt mijn oproep aan de volgende SBR: neem deze vragen mee in het volgende rapport. Daarnaast moeten we ook meer aandacht schenken aan klimaatuitgaven.

Lejour sluit af met de conclusie dat er veel uitdagingen liggen voor een prudent begrotingsbeleid in de toekomst.

Prof. dr. Arjan Lejour is hoogleraar Belastingen en openbare financiën bij het Fiscaal Instituut aan Tilburg University en projectleider Belastingen bij het CPB

DISCUSSIE/VRAGEN

Holle: Arjan, heb je echt het idee dat er meer crises zijn of wordt er meer problematiek als crises gepropagandeerd?

Lejour: Ik heb zelf het idee dat veel rampen vroeger verder weg waren maar nu dichterbij in Europa komen en daardoor meer effect hebben op onze begroting.

Vraag uit de zaal: We hebben gekozen in de staatstaken: we zijn gebiologeerd door klimaat- en zorgkosten maar nooit in debat gegaan over defensie. Frankrijk heeft wel nog kernkoppen

en een flink leger. Moet je daar niet ook een debat over hebben en wat zou dat voor effect hebben op de 3%- en 60%-norm?

Lejour: De vraag is wat een genormaliseerd beeld is. Het is niet zo dat omdat Frankrijk wel een uitgebreid leger heeft, dat dan een genormaliseerd beeld is. Er bestaat een enorme verscheidenheid in uitgaven in het begrotingsbeleid in Europa. Uw vraag sluit ook aan bij het betoog van Ziesemer: je wil van verschillende uitgaven een beeld hebben van de baten van het beleid. Het is een goede vraag, maar ik denk dat mensen daar nog heel lang op zullen kauwen voordat er een antwoord is.

Holle: Ik wil nog even stil staan bij het macrobeleid. Er is de afgelopen jaren veel procyclisch begrotingsbeleid gevoerd. Na de crisis werd er gestuurd op saldoverbetering, maar dat blijft de laatste tijd achter. Ik heb er een hard hoofd in dat de formerende partijen hier wel op gaan sturen.

Lejour: Maar is dat echt een probleem? Onze schuld is relatief laag in vergelijking met andere landen, dus wellicht is het niet echt een probleem. We hebben nu eenmaal veel dringende financiële wensen en daar wordt nu meer gehoor aan gegeven dan tien, twintig jaar geleden.

Ziesemer: Het trendmatig begrotingsbeleid is toch nog best goed verankerd. De politiek wijkt er soms van af maar over het algemeen houden we ons eraan. Maar er zit wel veel volatiliteit in de keuzes die bij de formatie worden gemaakt. Je wilt hier meer stabiliteit in. Wat is een goede manier om tot dit besluit te komen? Het schuldneutrale saldo waar nu mee is gerekend vind ik een mooie aanpak. Anders wordt het een soort onderhandeling.

Van den Dungen: Het is terecht dat alle gezichtspunten worden ingebracht. We moeten 17 miljard vinden, maar waar halen we die vandaan? We maken niet alleen de sommetjes, maar denken ook na over wat hiervan de consequenties zijn. Maar we moeten inderdaad het anker waar we dit aan hangen, langer vasthouden.

Holle: Onze schuld is internationaal gezien inderdaad niet zo hoog, we zitten nog onder de 60%. Toch is in de SBR gemikt op een schuld onder de 60%, maken we ons te druk?

Lejour: Nee, we zijn niet te streng. Het voordeel van streng zijn, is dat je goed nadenkt over elke euro die je uitgeeft. We moeten hier ook zorgvuldig mee omgaan. Anders blijf je maar geld uitgeven.

Holle: We hebben een enorme inflatiepiek gehad. Het is normaliter de taak van DNB, maar zouden we als overheid ook meer rekenschap moeten geven aan mogelijke inflatoire effecten van beleid?

Lejour: Deze inflatieschok kwam plotseling en de overheid is niet goed in snel reageren. De overheid kan daar, denk ik, weinig aan doen. Ik zou het liever bij de centrale bank laten.

Holle: De SBR heeft geen kleur bekend: gaat het nu over een verhoging van de belasting of om bezuinigingen?

Ziesemer: Het is goed dat het werd opgeschreven in het rapport, anders denkt iedereen alleen aan bezuinigingen. Er ligt hier een groot optimalisatievraagstuk: waar haal je het geld vandaan? Ik vind het een rare logica om te zeggen: we hebben meer geld nodig voor klimaat, dus we halen het weg bij het onderwijs.

Lejour: Het is mooi dat we veel aandacht hebben voor fiscale regelingen die de grondslag ondermijnen. Je zou een aantal van die regelingen die niet doelmatig zijn kunnen afschaffen, waardoor er meer belasting binnenkomt zonder dat je tarieven gaat verhogen.

Van den Dungen: Als je zegt dat de collectieve sector groter wordt en je bijvoorbeeld meer wilt investeren, is het raar om dit bij zorg of onderwijs te halen. Dit is een politieke keuze. En natuurlijk kan er in de uitgaven worden gesneden, maar er ligt inderdaad nog veel ruimte bij fiscale regelingen. En als laatste: niet alles hoeft te worden opgelost met geld. Normeren kan ook veel oplossen. Bijvoorbeeld: we vinden dat alle huizen een energielabel C moeten hebben. We hebben ook de norm dat we 100 km moeten rijden. Automobilisten worden ook niet allemaal gecompenseerd voor de pijn die ze hierdoor lijden. Sinds corona lijkt het alsof we die route zijn vergeten.

Holle: Stel dat we de fiscale regelingen afschaffen: dat zou zorgen voor circa 150 miljard aan extra inkomsten. Maar sommige regelingen hebben natuurlijk ook een maatschappelijk doel. Arjan, welke regeling zou je morgen afschaffen?

Lejour: Het lagere VPB-tarief en de lage btw-tarieven.

Holle: Ik wil nog even stilstaan bij langetermijnhoudbaarheid. Het houdbaarheidssaldo ziet er niet fraai uit voor de toekomst. Vooral de zorg en de AOW spelen hier een belangrijke rol. Als we even inzoomen op de zorg: we hebben wettelijk recht op zorg naar de huidige stand van de wetenschap. Maar is dit ook zo fraai voor onze kinderen of kleinkinderen?

Van den Dungen: In het verleden vond ik dit een heel goed idee, maar tegelijkertijd is het wel heel contrair aan wat we bij andere beleidsterreinen doen. Bij onderwijs is het ook niet mogelijk om alle klassen van 30 naar 20 te verkleinen ook al is dit wellicht beter. Toch heeft het wel voor veel vernieuwing en innovatie binnen de zorg geleid. Ook wil ik meegeven dat dit nog niet eens over geld gaat. Op dit moment werkt 1 op de 5 mensen in de zorg en dat zou gaan naar 1 op de 3. Dat gaat niet gebeuren. We hebben de mensen niet. Dus je moet er op

een compleet andere manier naar kijken. Mantelzorgers zijn juist een kwaliteitsimpuls, we moeten er op een andere manier naar kijken. En we moeten het dus ook op een andere manier organiseren.

Holle: Mijn laatste vraag: de Voorjaarsnota is eerder dan normaal gepubliceerd. Minister Van Weyenberg lijkt te hebben geluisterd naar de waarschuwing rondom de onderuitputting van de SBR. Hoe kunnen we realistischer begroten?

Ziesemer: Dat is fundamenteel lastig. Als de politiek bepaalde doelen stelt, heb je als ministerie van Financiën maar te draaien, voor zover ik weet. Vooral een vraag voor de politiek.

Van den Dungen: Als Defensie zegt dat er bij wijze van spreken geen kogels te koop zijn, dan moet je eigenlijk terugschroeven naar 1,6% uitgaven van het BBP voor defensie-uitgaven in plaats van 2%. Politieke ambitie houdt realistisch ramen tegen. Alle ambities bij elkaar opgeteld gaan niet lukken. Daarom moet je in totaliteit naar alle wensen kijken.

Vraag uit de zaal: Ik heb het betoog gehoord om meer effecten van het beleid mee te nemen. Wat zou dit nu betekenen voor het beleid? Meer investeren of meer besparen door de grijze druk?

Ziesemer: Mijn opmerkingen gaan meer over hoe je de spelregels opstelt, en daarin moet meer aandacht komen voor de baten van beleid.

Vraag uit de zaal: Ik denk dat MKBA's al veel baten in beleid meenemen. Maar wat voor rol zie jij voor de MKBA's in besluitvorming?

Ziesemer: Deze zorgen ervoor dat er wel al baten in een tabel komen te staan, maar er zit vaak een kloof tussen deze informatie en budgettaire besluitvorming, omdat daarin vaak toch alleen de kosten worden meegenomen. Daarnaast komt de uitkomst van de MKBA vaak te laat voor de besluitvorming.

Vraag uit de zaal: Ik ben het helemaal eens met het betoog voor de baten van beleid. Ik zou willen toevoegen dat er soms ook baten zijn van geen beleid voeren. Toen ik de twee speciale cases van de secretaris-generaal zag, dacht ik: waarom niet ook het verdienvermogen van de economie naast het klimaat- en zorgblok?

Van den Dungen: Ja, dat is best lastig. Als studiegroep gaan uit van de ramingen die er nu zijn en we werken op basis van CPB-cijfers en vooruitzichten – bij een gegeven verdienvermogen. Wij beperken ons dus vooral tot de consequenties van toekomstige uitdagingen.

Holle: Daar ben ik het mee eens. Ik denk ook dat we het verdienvermogen meer kunnen belichten in het begrotingsbeleid.

Vraag uit de zaal: In hoeverre is het trendmatig begrotingsbeleid nog van deze tijd, in aanhoudende onzekere tijden. Moeten we niet een soort crisisfonds creëren dat men kan gebruiken tijdens onzekere tijden?

Van den Dungen: Ik denk juist dat trendmatig begrotingsbeleid een oplossing is voor crisesperiodes. Ik zou wel willen waken voor de crisesinflatie. Er liggen veel problemen, maar die zijn ook oplosbaar. Hiervoor moet je juist rekening houden met trendmatig begrotingsbeleid. Er is nu economische groei, het gaat goed met het land. Hoe zorgen we daarom nu voor buffers? Dat is de vraag. Crisesspotjes werken niet: dan gaan we alles een crisis noemen en is het potje zo leeg.